

Storlagen fjällmiljö

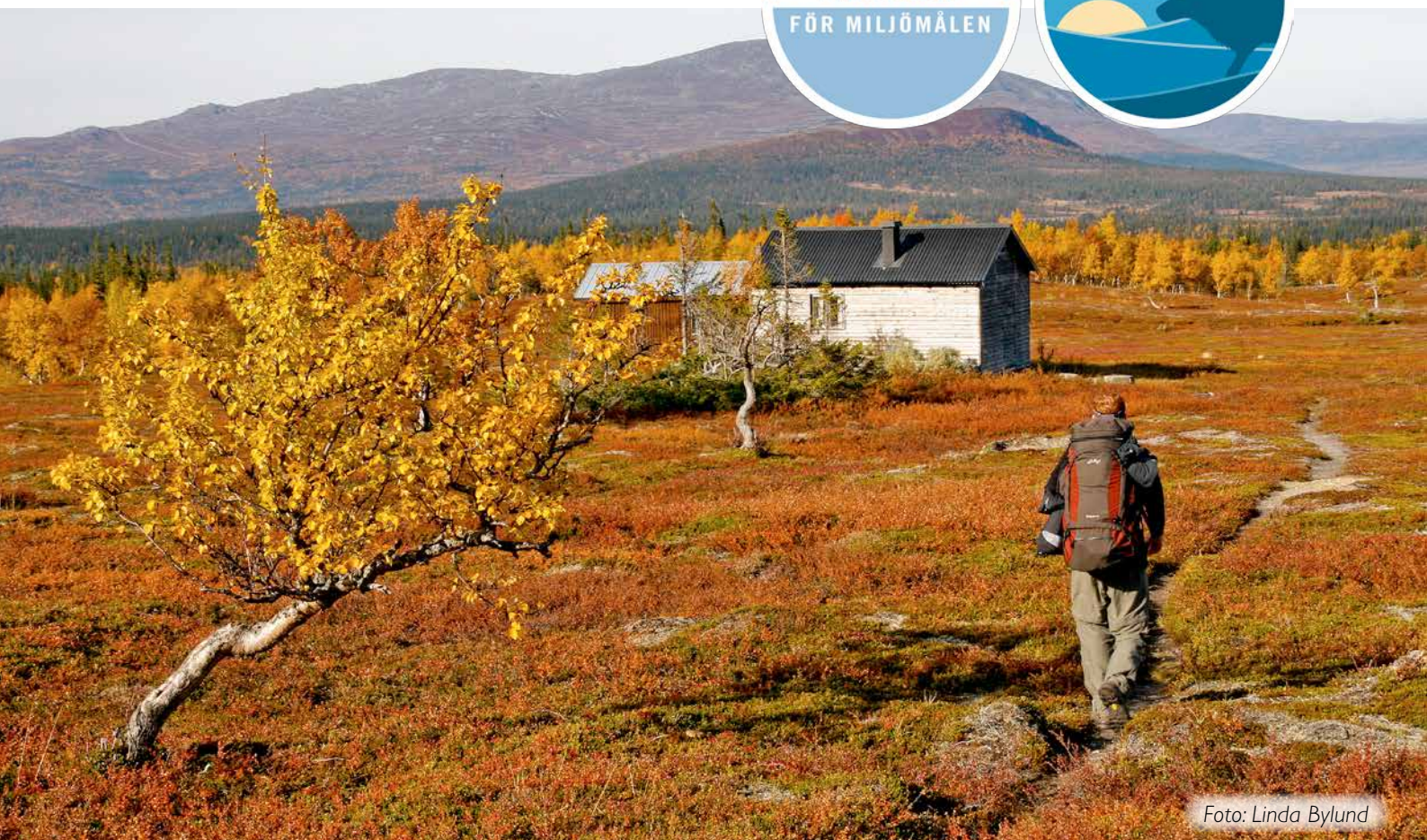

Foto: Linda Bylund

FJÄLLENS RÖRELSEARV UPPLEV FRAMTIDEN I FÄDRENS SPÅR

**Hur rör du dig i fjällskapet? Vad har Gustav Vasa gemensamt med Dag Hammarskjöld?
Hur kan vi med hjälp av historien forma framtidens landskap, tillsammans?**

Konkurrensen om hur olika områden i fjällen ska användas blir allt större. Idag har vi en situation med konflikter mellan olika intressegrupper. Det handlar om besöksnäring, renägare, vindkraft, gruvindustri, natur- och kulturmiljövård, lantbruk med flera. Men ny forskning visar att många av de småskaliga aktörerna har en lång historia av samexistens i fjällen.

Vårt rörelsearb

I fjällen finns det gott om sevärda platser. Men vad händer däremellan? På vilket sätt tar vi oss dit nuförtiden och hur gjorde vi förr? Begreppet "rörelsearb" är något som forskarna tagit fasta på i forskningsprojektet *Fjällens rörelsearb: Diskreta monument i hållbar fjällutveckling*.

– Vi tror att en nyckel till att kunna samsas i framtiden

Riksdagens definition av miljömålet Storslagen Fjällmiljö: "Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar."

den är att se bakåt. Det finns nämligen goda exempel på hur lokala fjällaktörer rört sig, och kunnat samverka, i landskapet under lång tid, säger Daniel Svensson som är forskarstuderande på Kungliga Tekniska Högskolan och en av forskarna i projektet.

Brukar du cykla på fjället? Åka skidor, skoter, springa eller vandra? Det verkar som att vad man gör, snarare än var, är avgörande nuförtiden, menar Daniel vidare.

– Det kan bidra till ökad turism på sina håll, men det är förödande för till exempel avlägsna platser med dåliga kommunikationer, konstaterar han.

Hur vi har rört oss i fjällen genom historien, samt vilka spår vi lämnat efter oss, det är vårt rörelsearv. Fjällen har en egen infrastruktur som bland annat består av boplatser och renflyttningsstråk, slakt- och skiljningsplatser, skidspår, farleder, övernattningsplatser, rengården, fångstgropar och vadställen för renar och människor. Dessutom finns det ett myller av stigar och vandringsleder. Dessa är helt avgörande för fjällens kultur och näringar, både idag och historiskt.

– Dessa ofta blygsamma spår som vi människor lämnat efter oss i fjällhistorien, kallar vi i detta projekt för diskreta monument, berättar projektledare Sverker Sörlin som är professor vid Kungliga Tekniska Högskolan.

– De kan vara svåra att lägga märke till om man inte har särskilda förkunskaper. Men de bara ligger där och väntar på att lyftas fram och ta sin plats i historien, menar han vidare.

Fjällen ett rörelselandskap

Diskreta monument behöver dock inte vara av fysisk karaktär. Landskapet formas även av vår kultur.

– Hur vi använder landskapet, liksom vad vi tänker och känner för det, spelar roll för dess helhet, menar Daniel och förklarar att jojk, sång och musik, poesi, litteratur, konst, och andra så kallade immateriella kulturarv ofta är kopplade till landskapet och till rörelse.

– Fjällen är på många sätt ett rörelselandskap, konstaterar han.

Forskningskollegan Inga-Maria Mulk har tidigare varit chef på fjällmuseet Åjtte. Hon instämmer med Daniel.

Sverker Sörlin och Daniel Svensson vid stigmorsning i Saltoluokta. Skylten pekar mot Pietsjaure, medan den vänstra stigen ansluter till Kungsleden. Foto: Inga-Maria Mulk

Inga-Maria Mulk studerar äldre och nyare stigar i Saltoluokta. Stigarna har formats av turister, forskare, renskötare och renar. En del är många hundra år gamla, andra visar hur renskötsel i vissa fall har utvecklats till en motordriven verksamhet. Foto: Daniel Svensson

Vad är det här för stigar? Vart leder de och vilken historia har de? Rörelsearv som dessa saknar ofta historisk kontextualisering och för såväl besökare som lokalbefolkning kan det vara svårt att skilja en stig från en annan. Stigarna riskerar att reduceras till transportsträckor mellan sevärdheter. Foto: Inga-Maria Mulk

Meditationsplats längs Dag Hammarskjöldsleden, Abisko. På stenen finns ett citat från Hammarskjölds "Vägmärken", skrivet på svenska och samiska. Foto: Daniel Svensson

– Många av oss som verkar på fjället idag kan relatera till begreppet rörelsearv. Det har vi märkt i vår forskning när vi varit ute på fältstudier och vandringar, där vi fört samtal och hållit intervjuer med människor från olika intressegrupper, berättar hon.

Rörelsearvet ger mervärde

Hur kan då diskreta lämningar i liten skala uppmärksammas och förvaltas? Daniel pratar om skyltar, informationsmaterial och marknadsföring.

– Givetvis på ett respektfullt sätt, överallt ska det kanske inte skyltas, men det bör ske genomtänkt. Idag förekommer skyltar på fjället väldigt oregelbundet och i utspridda områden.

Särskilt fokus tycker Daniel att man kan lägga på platser där stigar korsas och dylikt. Platser där "lager på lager" av rörelse genom historien skapar spännande möten mellan turister, renägare, forskare och andra intressegrupper, både i nutid och dåtid.

– Kulturmiljövård är mer än bara byggnader. Genom att lyfta fram historia och tradition i utemiljöer kan en plats få ett högre värde. Ett tydligt exempel på det är Vasaloppet, framhåller Daniel.

– Den som besöker skidsträckan på sommaren ser kanske bara en oansenlig grusväg. Men får besökaren veta att det är på den vägen som Vasaloppet hålls vintertid, då är chansen stor att intresset ökar, förklarar han.

Vandra med Dag Hammarskjöld

Genom att förankra dagens rörelse i en lång historia förstärks alltså känslan av att det är genuint att exempelvis åka skidor mellan Sälen och Mora. Men det behöver inte handla om idrott och folkmassor. Rörelsearvet är intressant även i det lilla, menar Sverker Sörlin.

– Parker, stigar och leder är exempel på utemiljöer som formats av rörelse, både mänsklig och annan. Varje plats har sin egen historia. Ofta går den att lyfta fram med rätt så enkla medel. Finns det till exempel någon betydelsefull historisk person som tyckt om att röra sig i området?

Rörelsearvet prisas

I våras tilldelades Daniel Svensson det europeiska forskningspriset Young Investigators Award för sin forskning om historiska träningskunskaper inom längdskidåkning.

Foto: Johnér Bildbyrå

Det gjorde det i Abisko. Där har man skapat meditationsplatser längs Kungsleden med citat från Dag Hammarskjöld som ofta och gärna vandrade i trakten. Dag Hammarskjölds pilgrimsled är numera ett omtyckt inslag i fjälllandskapet och kanske ett alternativ för den som inte vill jäkta iväg på skidor i Gustav Vasas spår.

Gemensam bakgrund, gemensam framtid

Att röra sig i fjälllandskapet och uppmärksamma lämningar från tidigare generationers rörelse stärker våra band till landskapet och det är nyckeln till att verkligen förstå det, menar Daniel och hans forskarkollegor. Genom att lyfta fram landskapets historia och tradition för dagens fjällfolk, får alla en gemensam bakgrund att ta utgångspunkt i. Det kan bli en arena att förenas på.

– Vi ser goda möjligheter för olika grupper att samverka på småskalig nivå, utan att landskapet förändras i stor skala. Att addera en historisk dimension till dagens

fjällupplevelser kan också bidra till en ökad turism, på ett hållbart och mer småskaligt sätt, menar Daniel.

– Men det handlar inte bara om turism, utan också om att värna om lokal historia och bygga lokal identitet, lägger han till.

Daniel avslutar med en spännande tanke.

– Nästa gång du rör dig på fjället hoppas vi att du får en storslagen naturupplevelse. Men vi hoppas också att du får en glimt av historien i landskapet. Kanske kan du förnimma hur människor långt före oss har rört sig i samma områden. Kanske börjar du fantisera om hur deras vardag såg ut. Vad skulle de göra och vart var de på väg?

Kanske till samma plats som du...